

Łukasz Kamiński, PhD.
Historický ústav
Vratislavská univerzita

Posudek disertační práce PhDr. Petra Blažka
„Dějiny Polsko–československé solidarity.
Vztahy československé a polské opozice v letech 1976 – 1989”

Práce PhDr. Petra Blažka předložená k posudku je věnována dějinám jedné z nejneobvyklejších opozičních organizací působících v komunistickém bloku, a sice Polsko–československé solidaritě. Autor je v této oblasti uznávaným specialistou, publikoval již na toto téma několik zajímavých článků a souborů pramenů. Disertační práce je shrnutím dosavadní etapy zkoumání dané problematiky.

V první kapitole byly představeny zdrojové podklady práce. Vychází jak z dosavadní (nepříliš četné) literatury o tématu a ze svědectví účastníků událostí, tak z archivní dokumentace. Zde je třeba zdůraznit, že autor vyhledal většinu žijících účastníků událostí a zaznamenal rozhovory s nimi, a také využil řadu materiálů shromážděných Grzegorzem Majewským. Zúčastnil se také mnoha setkání připomínajících události ze 70. a 80. let, což mu umožnilo nejen průběžně ověřovat výsledky bádání, ale také osobně poznat místa historických setkání na polsko–československých hranicích. V práci byly využity prameny vytvořené jak polskou a československou opozicí, tak i složkami komunistické bezpečnosti. Prvně zmíněné prameny pocházely především ze sbírek pražských Libri Prohibiti, varšavského Ośrodka Karta a také z vratislavského Ossolinea. Jako velmi zásadní prameny pro líčení dějin Polsko–československé Solidarity, především v prvních letech její existence, se zde jeví dokumenty československého bezpečnostního aparátu. Průzkum provedený v archivech polského Ústavu paměti národa (IPN, Instytut Pamięci Narodowej) bohužel nepřinesl podobně významné závěry. Je to způsobeno skutečností, že archivní materiály bývalé polské Státní bezpečnosti (SB, Służba Bezpieczeństwa) byly ve velké míře zničeny a navíc v současnosti stále pokračují práce na uspořádání a kompletní evidenci dochovaného souboru dokumentů.

Druhá kapitola práce je věnována typologii opozice a hnutí odporu. Autor zde komentuje teorie západních politologů 70. let a současně prezentuje terminologické debaty polských,

německých, českých a slovenských badatelů. Zdá se, že kromě Petrem Blažkem zmiňovaných prací Haralda Gordona Skillinga, Fredericka C. Barghoorna či Rudolfa L. Tökése, by si zasloužily zmínku také analýzy Vladimira V. Kusina, publikované na stránkách „Soviet Studies” v roce 1973 a 1979.¹ Poslední část zmíněné kapitoly má název „Komparace nové opozice v sovětském bloku”. Navzdory tomuto názvu se však autor bohužel soustředil pouze na srovnání situace v Polsku a Československu a opomenul jak ostatní země v rámci bloku, tak i situaci v samotném Sovětském svazu. Pokus srovnat rozvoj nové vlny opozičních hnutí ve střední a východní Evropě v druhé polovině 70. let by mohl posloužit jako ucelenější východisko pro hlavní myšlenku práce.

Následující kapitola je věnována spolupráci československých a polských opozičních kruhů ve druhé polovině 70. let. Tyto události bezprostředně vedly ke vzniku Polsko-československé Solidarity. Úvod kapitoly je věnován možnostem a formám spolupráce. Autor zde mimo jiné zmiňuje význam osobních kontaktů, roli emigrace a Rádia Svobodná Evropa, kontakty mezi uměleckými a vědeckými kruhy či možnosti, které přinášel turistický ruch. Zde je třeba zmínit, že autorem signalizovaná otázka významu, jaký pro polskou opozici měly události roku 1968 – a především pak intervence vojsk států Varšavské smlouvy v Československu a účast polských jednotek v této invazi – vyžaduje poněkud obsáhlejší analýzu. Dle mého názoru byla tato zkušenost základním důvodem pozdějšího zájmu o události v Československu. V následujících třech částech této kapitoly autor postupně popisuje navázání kontaktů mezi Chartou 77 a KOR, setkání v Krkonoších v roce 1978 a akce polské opozice na obranu pronásledovaných členů VONS.

Autor zde zdařile zrekonstruoval proces navazování vzájemných kontaktů, organizování setkání a také protiakce komunistického bezpečnostního aparátu. Zde je třeba zmínit, že solidární aktivity polské opozice by si žádaly poněkud obsírnější popis. Tyto akce zahrnovaly nejen hladovku v kostele sv. Kříže ve Varšavě, ale také mnohá prohlášení opozičních formací (mj. KSS „KOR”, ROPCiO, SKS, opozičních kruhů z Toruně), pokus o zorganizování manifestace ve Varšavě (22. října 1979) a také podpisovou akci (s několika stovkami podpisů) pod výzvou adresovanou České biskupské konferenci, aby se postavila na obranu uvězněných členů VONS.

Čtvrtá kapitola disertační práce nese název „Solidarita se Solidaritou”. Vzhledem k umístění a názvu kapitoly by čtenář mohl očekávat podrobnější vylíčení reakcí československé opozice na vznik NSZZ „Solidarność” a na zavedení stanného práva v Polsku.

---

¹ V.V. Kusin, Typology of Opposition, „Soviet Studies” 1973, č. 1, s. 125-129; Idem, Opposition or Juxtaposition, „Soviet Studies” 1979, č. 1, s. 124-131.

V této kapitole však nalezneme podrobný popis pouze jedné – ostatně velmi zajímavé – solidarizující akce, kterou uspořádala organizace s názvem Skupina revoluční akce. Dle názoru recenzenta by bylo lepší umístit tuto kapitolu až za kapitolu č. 6.

Následující kapitola popisuje reakci orgánů ČSSR na události v Polsku, které započaly v srpnu 1980, jmenovitě aktivity komunistických bezpečnostních složek. Tato kapitola obsahuje velké množství informací, které mají pro polského historika nesmírnou hodnotu. Dovoluje také učinit závěry týkající se blízkých analogií mezi akcí Sever a akcí Podhale provedenou polskou komunistickou bezpečností v letech 1968 – 1970.

Poněkud podobný charakter má i další část disertační práce. Je v ní popsána činnost tajného spolupracovníka StB Stanislava Dvořáka, který měl paradoxně velký podíl na vzniku Polsko–československé Solidarity. Dochované dokumenty z jeho složky dovolují rekonstruovat okolnosti vzniku Polsko–československé Solidarity.

Další kapitola představuje dějiny Polsko–československé Solidarity, počínaje jejím vznikem souvisejícím s Poselstvím pracujícím východní Evropy přijatým na prvním sjezdu delegátů NSZZ Solidarność a formálním založením. Dále jsou zde popisovány pokusy o obnovení kontaktů a zahájení pravidelných transferů materiálů přes hranici, zřízení neutajeného Kruhu přátel a končí obnovením tradice setkání na hranici a akcí Patronát. V úvodu k této kapitole je zmíněna záležitost přenášení náboženské literatury přes hranice a represí s tím souvisejících, a také je zde zmínka o akci takzvaných „taterníků“. Umístění těchto témat by bylo logičtější spíše v kapitole č. 3.1.

Vedle činnosti osob spojených s Polsko–československou Solidaritou autor zmiňuje také samostatný pokus Andrzeje Kołodzieje o navázání kontaktů na podzim roku 1981 a také činnost Bojující Solidarity (Solidarność Walcząca), která vydávala list „Opinie/Názory“. V kapitole schází popis zadržení Anny Walenty během přenášení opozičních materiálů přes hranici a jejího pozdějšího trestního procesu. Obecně by stálo za to, věnovat více místa činnosti skupin kurýrů a také technickým stránkám přípravy setkání a transferů materiálů přes hranici. Jestliže zde byla probrána (na str. 167) demonstrace ze dne 21. srpna 1989 roku v Cieszyně, tak by rovněž stála za zmínku dřívější manifestace v Bielsku-Bialé, která byla svolána na podporu Václava Havla. Na několika místech této kapitoly není děj líčen chronologicky, což poněkud znesnadňuje její čtení.

Poslední část práce je věnována Přehlídce Československé nezávislé kultury a semináři „Střední Evropa. Kultura na rozcestí – mezi totalitarismem a komercionalismem“, které se konaly ve dnech 5. –7. listopadu 1989 v polské Vratislavi. Tyto události měly neobyčejně zásadní význam pro další rozvoj situace v Československu, umožnily tisícům mladých občanů

ČSSR svobodnou diskusí a setkání s tvůrci nezávislé kultury, včetně legend jako např. Karel Kryl. Jak se ukazuje, vřatislavský festival probíhal pod bedlivým zrakem StB.

Disertace je doplněna dvěma přílohami. Prvá z nich obsahuje výběr dokumentů týkajících se spolupráce polské a československé opozice, a to jak vytvářených disidenty, tak i komunistickými bezpečnostními orgány. Tyto dokumenty jsou velmi zdařilým doplněním základní části práce. Druhá příloha obsahuje ilustrační materiál.

Na několika místech se autor práce nevyhnul zbytečným opakováním. Například v kapitole č. 4. jsou obsaženy informace na téma operací StB, které jsou pak podrobně probírány v kapitole č. 5. Podobným způsobem se v kapitole č. 7. a č. 8. opakují informace o návštěvě polských představitelů opozice v Praze v létě roku 1989. Práce by také získala provedením výše zmiňovaných změn v jejím uspořádání. Recenzent našel taktéž několik drobných chybiček a nesrovnalostí, mj.:

- str. 51 – Wacisław Martynowski nebyl členem skupiny, která kolportovala letáky v souvislosti s činem Jana Palacha, ačkoliv se účastnil protestů proti intervenci vojsk Varšavské smlouvy v Československu,

- str. 153 – prezentované rozsudky v procesu „taterníků“ byly ve skutečnosti mírnější s ohledem na skutečnost, že byla současně uplatněna amnestie,

- str. 153 – autor se nezmiňuje o tom, že v souvislosti s kauzou „taterníků“ represe postihly i Polku z Těšínska – Władysława Krumniklovou, která byla více než dva měsíce zadržena a vyslýchána.

Výše zmíněné drobné nedostatky však nezmenšují přínosy disertace. Její cíl – vylíčení dějin kontaktů polské a československé opozice v 70. a 80. letech – je třeba uznat za splněný. Práce přináší mnoho nových zásadních vědeckých poznatků. Posuzovaná práce prokazuje, že její autor znamenitě zvládl pracovní nástroje historika, což je vidět zejména na dovedném využití pramenů pocházejících z dílny komunistické bezpečnosti na jedné straně a ze svědectví účastníků na straně druhé.

V souvislosti s výše uvedenými skutečnostmi žádám, aby doktorand pokročil do dalšího stupně doktorského řízení a aby mu byl přiznán vědecký titul doktor.

Wrocław, 27. 5. 2008

Jan Keisler